

др Саша МАРКОВИЋ¹

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У СУДСКОЈ ПРАКСИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА²

Апстракт: *Насиље је појава која постоји од настанка људске врсте и прати еволуцију друштва. Оно дефинише однос снага у којем постоји тежња да се други потчини или изложи сили. Већ на самом почетку покушавамо да скренемо пажњу на природу појма који користимо, на његову вишезначност, јер је склон коришћењу и истицању и бруталности људских односа, али у једном друштвеном дискурсу може да представља и резултат културне конструкције која приказује одређена понашања као прихватљива. Насиље у породици је само један појавни облик насиља. Сви се слажу да насиље у породици представља друштвено неприхватљиво понашање и приступи у решавању овог проблема су различити. Међутим, највећи проблем данашњице је велики број непријављених случајева насиља у породици, као и велики број пријављених дела у којима не долази до покретања кривичног поступка. У Србији се велики број кривичних пријава за насиље у породици одбаци од стране јавног тужиоца, како због недостатка доказа (најчешће због одбијања да сведочи оштећено лице), тако и због примене опортунитета. Такође, велики број кривичних поступака се не покреће зато што се насиље у породици квалификује као прекршај из области Закона о јавном реду и миру.³ Проблем представља и непрецизна формулација основног облика овог кривичног дела, али и релативно блага казнена политика судова. Овом приликом указаћемо и на неуједначеност судске праксе до које је дошло, углавном, због различитих схватања приликом одређивања радње и последице овог кривичног дела, али и због неवेशтог разграничења у односу на друга кривична дела. Однос са другим кривичним делима ће нам у једном сегменту указати и на питање да ли је заштита оштећених за дела насиља у породици на задовољавајућем нивоу, јер је један од разлога за пропи-*

¹ Полицијска управа Ваљево, МУП Републике Србије. На Институту за криминолошка и социолошка истраживања, изабран је у истраживачко звање истраживач-сарадник. Email: sasamarkovic975@gmail.com

² Рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта "Криминалитет у Србији и инструменти државне реакције" чији је носилац Криминалистичко-полицијска академија у Београду.

³ "Закон о прекршајима (ЗП) и посебни закони који у казним одредбама предвиђају прекршаје не прописују материју која би се односила на насиље у породици. Међутим, Закон о ЈРМ предвиђа одређену врсту прекршаја који за последицу имају нарушавање јавног реда, а може се десити да извршилац и оштећени буду чланови породице. Та њихова породична веза није битна за изрицање казне (затвора или новчане) али се по ЗП може донети заштитна мера "забрана приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја", тако да се и на овај начин оштећени, тј. жртва насиља, може заштитити од даљег угрожавања. Када су испуњени законски разлози за довођење извршиоца насиља на основу ЗП, у неким случајевима прекршајни поступак може бити доста ефикаснији од других врста судских поступака, јер се лице које врши насиље одмах по догађају доводи судији прекршајног суда, уз захтев за покретање прекршајног поступка, и предлог да се донесе пресуда која постаје извршна, пре правноснажности. На тај начин се жртва насиља у породици може брзо и ефикасно заштитити." С. Марковић, Улога полиције у сузбијању насиља у породици у прекршајном поступку, НБП - Журнал за криминологију и право, КПА, Београд, 2015, стр. 214-215. "Међутим, треба имати у виду да покретање прекршајног поступка и евентуално доношење правноснажне одлуке у том судском предмету, у неким случајевима може довести до потешкоћа, па и до немогућности вођења кривичног поступка за кривично дело насиља у породици из члана 194 КЗРС. Иако није исти заштитни објект за кривично дело и прекршај, правноснажна пресуда за нпр. прекршај вршење насиља или угрожавање претњом може бити процесна сметња за доношење пресуде у кривичном поступку за насиље у породици по истом догађају." Ibid. стр. 223.

сивања овог кривичног дела била и чињеница да се у породици врши насиље, а да из разних разлога не долази до кривичног гоњења, чак и када је остварено биће неког другог кривичног дела. Дакле, ratio legis инкриминације је био појачана заштита оштећених за насиље у породици. Зато се у овом раду бавимо, пре свега, правним аспектима заштите од насиља у породици, а посебно теоријским разматрањима и судском праксом у Србији, али и судском праксом Европског суда за људска права.

Кључне речи: *насиље у породици, судска пракса, радња, последица, учинилац, оштећени, Европски суд за људска права*

Уводна разматрања

Према дефиницији Светске здравствене организације насиље међу партнерима се односи на свако понашање у оквиру партнерског односа које узрокује физичку, психичку или сексуалну повреду особама у том односу. Такво понашање укључује: акте физичког насиља – као што су шамарање, ударање, шутирање и пребијање; психичко злостављање – као што су претње, константно омаловажавање и понижававање; принуда на одржавање везе и други облици сексуалне принуде; разноразне контроле понашања – као што је изолације особе од породице и пријатеља, надгледање њиховог кретања, и ускраћивање приступа информацијама или помоћи. Када се злостављање изнова и изнова јавља у једној вези, тај феномен се често назива "малтретирање" (battering).⁴

Чињеница да истраживања у свету и у нашој земљи показују да су жене најчешће жртве насиља у породици, не пружа, како се примећује и у нашој литератури, основни закључак да се насиље у породици сматра једним од облика насиља над женама. Јер жртве оваквих дела су и мушкарци. Најновији подаци показују да они чине око 8% виктимизоване популације.⁵

Међутим, многобројне одредбе које се односе на насиље у породици усвојене у међународним документима и у стручној литератури, под насиљем у породици подразумевају преваходно насиље над женама. Без обзира што насиље над женама преовладава у укупном броју извршених деликата ове врсте, насиље у породици је шири појам који обухвата насиље између чланове породице и подразумева у најужем смислу насиље над децом и супружницима, а у ширем смислу и над родитељима, и свим другим члановима породице (нпр. дефиниција породичног насиља у Аустралији не односи се искључиво на насиље између супружника, него је проширено и на ширу породицу). У појединим дефиницијама насиље у породици подразумева и насиље између партнера не само у хетеросексуалним браковима, већ и у истополним заједницама. Насиље се може десити у току везе, док партнери раскидају или када се веза заврши.⁶

Насиље које се чини према члановима породице разликује се од насиља учињеног ван породице. Насиље у породици увек представља злоупотребу моћи и контролисање чланова породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. У већини друштава, нарочито у традиционалним и патријархалним заједницама, мушкарци имају знатно више моћи - не само физичке, већ и економске и друштвене.⁷

⁴ E.G. Krug, et. al, World report on violence and health, World Health Organization, Geneva, 2002, стр. 5-7.

⁵ М. Лукић, С. Јовановић, Друго је породица: Насиље у породици-насиље у присуству власти, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001, стр. 19.

⁶ С. Марковић, Улога полиције у откривању и доказивању насиља у породици, Докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Београду, 2015а, стр. 59.

⁷ Д. Спасић, Ж. Никач, Појмовни оквир, Родна равноправност и родно засновано насиље - приручник, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2012, стр. 24.

На питање како реаговати на насиље партнера у породици, искуства у свету показују да су органи реда и правосуђа дуго показивали уздржаност сматрајући да својом интервенцијом нарушавају приватност, задиру у приватне односе чиме се додатно компликовало стање.

Када посматрамо жене као жртве насиља, на први поглед, чини се крајње погрешним идентификовати половину светске популације као рањиву групу. Међутим, насиље према женама се често може окарактерисати као систематска репресија над женама као појединкама. Акти насиља, често се дешавају у кући. То може да буде физичко или психичко насиље, али и провале и оштећење имовине. У случају мушког насиља над женама, махом није у питању један изоловани догађај, који одређује ту рањивост жене, већ чињеница да он често представља део систематског насиља усмереног ка жени.⁸

Када се ради о насиљу међу партнерима, подаци Светске здравствене организације (у даљем тексту - СЗО) дају основ за неколико заједничких закључака: насиље према женама је израз неравноправности полова и до изражаја више долази у земљама у развоју него у високо развијеним државама; више у сеоским него у градским подручјима.⁹ Такође, када је пасивни субјект код кривичног дела убиства жена, обично се ради о њеном партнеру као учиниоцу. Према подацима СЗО више од 38 % убиства жена су учињена од стране њиховог мушког партнера док у истој ситуацији када су мушкарци жртве само код 6 % учиниоци су жене-партнери. Глобално посматрано, 42% жена које су биле физички и психички зловостављане од стране партнера има и телесне повреде као последице.¹⁰

Насиље у породици у теорији и судској пракси Србије

Правило је да се радња извршења кривичног дела приликом прописивања његовог бића предвиди као радња чињења. Чињењем се крши забрана напада на одређена добра којима кривично право пружа заштиту.¹¹ Кривично дело насиље у породици спада у кривична дела чињења тзв. комисивна кривична дела која подразумевају активно понашање и предузимање одређене делатности. Према решењу Апелационог суда у Нишу (Кж. 2413/2012 од 12.7.2012. године) "неприхватљив је закључак првостепеног суда да је окривљени радњу кривичног дела насиље у породици извршио на тај начин што као отац оштећене није предузео ниједну радњу да оштећеној омогући лечење и узимање адекватне терапије која јој је била неопходна, те да се такво његово понашање може квалификовати као дрско и безобзирно којим се угрожава њено нарушено здравље. Како се радња кривичног дела насиље у породици из члана 194. Кривичног законика може извршити применом насиља, претњом да ће се напасти на живот или тело или дрским и безобзирним понашањем према члану своје породице, јасно је да се она састоји у чињењу, а не у пропуштању чињења, па су нејасни разлози које износи првостепени суд да је окривљени учинио кривично дело насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ-а."

Кривично дело насиље у породици има основни облик, три тежа и један посебан облик. Основни облик дела постоји када се применом насиља, претњом да ће се напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице.

⁸ Ж. Бјелајац, Ј.Матијашевић, "Насиље као облик социо-патолошког понашања", *Култура полиса*, 22/2013, стр.418.

⁹ Види: Ђ. Игњатовић, 2010, Криминологија, Правни факултет, Београд, 2010, стр. 105-109.

¹⁰ Global status Report on Violence Prevention, World Health Organization, 2014, стр. 10. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/ 10.10.2015.

¹¹ З. Стојановић, Кривично право - општи део, Правна књига, Београд, 2015, стр.106.

У вези са радњом кривичног дела искристалисала су се два схватања. По првом радњу кривичног дела чини угрожавање. Тако, Љубиша Лазаревић истиче радња кривичног дела је угрожавање спокојства, телесног или душевног стања члана породице. По њему радња је одређена на последичан начин, као угрожавање, и обухвата оне делатности којима се ствара могућност повреде одређених добара и вредности. Код насиља у породици угрожава се спокојство, телесни интегритет и душевно стање. Начини извршења радње су примена насиља, претња да ће се напасти на живот или тело, дрско и безобзирно понашање. По другом, у теорији и пракси, заступљенијем схватању угрожавање представља последицу кривичног дела, док су радње извршења: примена насиља, претња да ће се напасти на живот или тело, дрско или безобзирно понашање. Зоран Стојановић истиче да радњу извршења код овог кривичног дела представља примена насиља, употреба квалификоване претње, дрско или безобзирно понашање. Више основа, по њему, има став да је угрожавање спокојства, телесног или душевног стања члана породице последица у виду конкретне опасности која траје одређено краће или дуже време. Милан Шкулић изражава неслагање са одређивањем радње извршења овог кривичног дела као угрожавања спокојства, телесног или душевног стања члана породице. Он истиче да на први поглед није сасвим јасно да ли угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана своје породице представља радњу или последицу овог кривичног дела, али да сматра да је неспорно реч о последици кривичног дела, јер сам законодавац утврђујући на алтернативан начин посебне радње којима се може угрожавати спокојство, телесни интегритет или душевно стање, те облике угрожавања одређује као последицу овог кривичног дела.¹² Ђорђе Ђорђевић прихвата аргументацију да се код овог кривичног дела као радња извршења сматрају: примена насиља, претња да ће се напасти на живот или тело, дрско и безобзирно понашање.¹³

Прихватајући друго становиште можемо констатовати да код овог кривичног дела постоје три алтернативно прописана облика радње извршења: примена насиља, претња да ће се напасти на живот или тело, дрско и безобзирно понашање. Ово схватање је догматски исправније, јер је тешко бранити став да и код других последичних деликата, где је због специфичности законодавне технике законодавац радњом учинио сваку делатност што води проузроковању дате последице – последица заправо радња извршења. У односу на друга слична последично одређена дела, насиље у породици се разликује по томе, што овде законодавац није сматрао да сваки начин проузроковања стања угрожености члана породице задовољава, већ је изричито навео поједине радње извршења дела.¹⁴

Ово питање је веома важно и због правилне примене члана 112. става 30. КЗ-а, по коме се онда када је радња кривичног дела одређена трајним глаголом, сматра да је кривично дело учињено ако је радња извршена једном или више пута.

Због тога је нужно да поново погледамо основни облик кривичног дела насиље у породици. Он постоји када се применом насиља, претњом да ће се напасти на живот

¹² М. Шкулић, "Насиље у породици: неки проблеми законске инкриминације и судске праксе", текст у зборнику "Насиље у Србији- узроци, облици, последице и друштвене реакције" (ур.Д. Коларић), Том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014б, стр. 39.

¹³ Ђ. Ђорђевић, "Кривичноправна заштита од насиља у породици", текст у зборнику "Насиље у Србији-узроци, облици, последице и друштвене реакције" (ур. Д. Коларић), Том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014. стр. 69.

¹⁴ И. Вуковић, "Насиље у породици као кривично дело-поједини проблеми у примени права", текст у зборнику "Насиље у породици"(ур.С. Панов, М. Јањић-Комар, М. Шкулић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 128.

или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице. "Угрожава" је трајни глагол. Такви глаголи подразумевају одређено перманентно стање, континуитет понашања. Како истиче Милан Шкулић управо због те језичке особености трајних глагола, који подразумевају одређено трајање, протезање у времену и понављање, је и било потребно да законодавац у члану 112. став 30. КЗ утврди правило да када се радња извршења кривичног дела дефинише на такав начин, није потребно више радњи, већ је довољно "ако је радња извршена једном или више пута". Тиме се за потребе кривичног права одступа од уобичајених правила.¹⁵

Међутим, код кривичног дела насиље у породици, када је у питању угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана своје породице, се уопште и не ради о радњи извршења кривичног дела, већ о његовој последици, до које долази предузимањем одређених алтернативно прописаних радњи, па је потребно применити уобичајена језичка и логичка правила која су у складу са духом кривичног дела насиље у породици.¹⁶ Све то значи да код насиља у породици стање угрожености подразумева одређени континуитет и да траје одређено време. Због тога се, по нашем мишљењу, углавном ради о предузимању више радњи али се изузетно може радити и о једнократном деловању. Ово мишљење заступа и Зоран Стојановић истичући да кривично дело може постојати и онда када је радња предузета само једном, али имајући у виду последицу, то зависи од тога о ком облику радње извршења се ради. Док је код коришћења грубог насиља и употребе квалификоване претње у неким случајевима довољно да је радња и једанпут предузета да би дошло до угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице, дрско и безобзирно понашање, по правилу, може проузроковати то угрожавање само онда када се више пута понавља.¹⁷

Занимљиво мишљење износи судија Никола Милошевић. По њему, ако је учињен само један чин насиља члана породице према другом члану породице, а који (по свом испољавању, садржини, субјективном односу и сл.) указује да ће се насиље поновити (нпр. ударио/ла, запретио/ла озбиљно, одлучно да ће тако бити и сутра, прекосутра, да ће се и "уоброчити", наставити, то стављено јасно до знања, несумњива упорност...), онда би и један случај насиља, једна радња извршења, не занемарујући ни последицу, субјективни осећај тзв. "ненасилног члана"; могао да оствари биће кривичног дела насиље у породици, првенствено његовог основног облика из члана 194 став 1. КЗ. Дакле, у питању је једнократност која указује на континуитет.¹⁸

На основу изнетог сматрамо да је погрешно Окружни суд у Нишу (Кж. 1022/2006 од 25.10.2006. године) када је тврдио да је код насиља у породици радња одређена трајним глаголом. У образложењу пресуде се износи да иако је радња кривичног дела насиље у породици одређена трајним глаголом: "ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојност, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице", ово дело може бити извршено и само једном радњом. По њима је неоснован навод жалбе окривљеног да

¹⁵ М. Шкулић, "Кривично дело насиља у породици", текст у зборнику "Насиље у породици" (ур. С. Панов, М. Јањић-Комар, М. Шкулић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012б, стр. 77.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 573.

¹⁸ Н. Милошевић, "Насиље у породици", текст у зборнику "Насиље у породици" (ур. С. Панов, М. Јањић-Комар, М. Шкулић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 92.

је за постојање кривичног дела насиље у породици нужно да се ради о више радњи јер је одредбама члана 112. тачка 30. КЗ-а прописано да кад је радња кривичног дела одређена трајним глаголом, сматра се да је дело учињено ако је радња извршена једном или више пута. Стога се неосновано жалбом окривљеног пресуда побија због повреде кривичног закона јер је првостепени суд правилно применио кривични закон када је окривљеног огласио кривим за кривично дело насиље у породици из члана 194. став 1. Кривичног законика.

Јасно је да се овде не ради уопште о радњи извршења кривичног дела која је одређена трајним глаголом, те је стога образложење погрешно. Мада суд није погрешно када је истакао да је могуће да радња буде предузета и само једанпут само је пропустио да ту чињеницу додатно објасни.

Са друге стране, у решењу Апелационог суда у Београду (Кж. 5139/2010 од 22.2.2011. године) се истиче да угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице представља последицу, а не радњу извршења кривичног дела насиља у породици, због чега за постојање овог кривичног дела није довољна једна радња, већ је потребно да угрожавање спокојства чланова породице траје одређено, дужи или краће време. Наиме, Апелациони суд у Београду је увидом у списе предмета утврдио: "да у изреци побијане пресуде није описана последица предметног кривичног дела, која чини обележје кривичног дела, сходно одредби члана 356. став 1. тачка 1 Законика о кривичном поступку (даље: ЗКП), због чега је изрека исте неразумљива, јер не садржи све потребне податке у смислу одредбе члана 361. став 4. ЗКП. Наиме, одредбом члана 112. став 30. КЗ-а је прописано да се сматра да је дело учињено уколико је радња извршена једном или више пута у случају када је радња кривичног дела одређена трајним глаголом. Међутим, овај суд налази да угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице представља последицу, а не радњу извршења предметног кривичног дела, због чега се у том смислу не може применити напред цитирана одредба закона, односно због чега у конкретной ситуацији није довољно да учинилац предметног кривичног дела једном угрози спокојство чланова своје породице, већ је неопходно да угрожавање траје краће или дужи време, јер код овог кривичног дела угроженост представља једно континуирано стање у коме се налази члан породице. Имајући у виду наведено, овај суд налази да окривљени дрским понашањем, као радњом извршења наведеног кривичног дела описаном у изреци побијане пресуде, није угрожавао спокојство оштећених, с обзиром да се окривљеном ставља на терет да је наведену радњу предузео само дана 8.5.2008. године. При томе, овај суд је имао у виду исказе оштећених, које су навеле да окривљени дужи низ година конзумира алкохол у већим количинама и да их у таквом стању физички и психички малтретира, односно да окривљени, према исказу ових оштећених, применом насиља и дрским понашањем, дужи низ година угрожава спокојство и телесни интегритет чланова своје породице, али наведено није од утицаја на другачију одлуку овог суда, с обзиром да се оптужним предлогом јавног тужиоца окривљеном ставља на терет да је наведене радње предузео само дана 8.5.2008. године, како је то напред наведено."

У овој одлуци Апелационог суда је потврђено мишљење изнето у теорији по којем у случају да се ради о радњи дрског и безобзирног понашања, као радњи извршења наведеног кривичног дела, неће постојати последица угрожавања спокојства јер је радња

предузета само једном.¹⁹ У следећој одлуци Апелационог суда у Београду (Кж2. 1400/2013 од 4.4.2013. године) се децидно истиче у којим случајевима радња може бити предузета и само једном да би постојало кривично дело насиље у породици. Како се наводи: "кривично дело насиље у породици извршено употребом насиља и квалификоване претње постоји и кад радња извршења буде предузета само једном. Полазећи од законског описа кривичног дела насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ-а, у ком је одређено, да наведено кривично дело чини лице које применом насиља, претњом да ће напасти на живот и тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, Апелациони суд у Београду цени да чињенице које се односе на угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице, а које су код овог кривичног дела предвиђене у трајном облику, у ствари представљају последицу у виду конкретне опасности која може трајати, краће или дуже време, па би према томе, радња извршења била примена насиља, употреба квалификоване претње, дрско или безобзирно понашање. Дакле, код овог кривичног дела, у зависности о ком облику радње извршења се ради, дело може постојати и онда када је радња предузета само једном. Таква је ситуација код коришћења насиља и употребе квалификоване претње где је довољно да радња буде предузета само једном да би дошло до угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања пасивног субјекта."

Истим питањима се бавио и Врховни Касациони суд (Кзз 83/2012 од 24.10.2012). У одлуци је истакнуто следеће: "код кривичног дела насиље у породици из члана 194. КЗ ради се о такозваној последиочној радњи извршења која садржајно може бити различита али се мора тумачити у контексту начина извршења наведених у члану 194. став 1. КЗ – примена насиља, претња да ће се напасти на живот или тело и дрско и безобзирно понашање. Радња извршења предметног кривичног дела која је, дакле, дефинисана последицом, одређена је трајним глаголом, те се, у смислу одредбе члана 112. став 30 КЗ, сматра да је дело учињено ако је радња извршена једном или више пута."

На основу ове пресуде видимо да не постоји консензус у погледу питања шта је радња а шта последица кривичног дела насиља у породици и да посебно збуњује управо чињеница да ни Врховни Касациони суд не препознаје праву природу кривичног дела насиље у породици. Наиме, примена насиља, претња да ће се напасти на живот или тело и дрско и безобзирно понашање нису начини извршења кривичног дела чија је радња "угрожавање...", већ алтернативно одређени облици радње извршења.

Најбоље објашњење, након дужег периода примене ове инкриминације у судској пракси и чињенице да она заузима значајан удео у статистици криминалитета, дао је у једној својој одлуци из 2013. године Апелациони суд у Београду (Кж1 315/2013 од 5.2.2013. године). Како се смислено наводи да би постојало кривично дело насиље у породици, потребно је да осећај угрожености код оштећеног лица буде континуиран, а не тренутан и да не постоји само у тренутку предузимања радњи од стране окривљеног, с тим што се и једном радњом може извршити наведено кривично дело, али је неопходно да у контексту свих осталих односа у породици, постоји осећај угрожености код оштећеног и да тај осећај угрожености има један континуирани облик. Због значаја ове пресуде за постављање прихватљивог кривичноправног оквира одредбе из члана 194. навећемо део из обраложења одлуке: "основано се изјављеном жалбом побија првостепена пресуда због битних повреда одредаба кривичног поступка, а у којој жалби се наводи

¹⁹ Види: З. Стојановић, 2012, *op. cit.*, стр. 573.

да радња извршења кривичног дела за коју је окривљени оглашен кривим, мора довести до одређеног континуираног стања угрожености, у коме се налази оштећено лице, а како то у ожалбеној пресуди није наведено, иста је неразумљива. Наиме, и по налажењу Апелационог суда у Београду, првостепена пресуда донета је уз битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 368 став 1 тачка 11 ЗКП-а, а како се то основано истиче у изјављеној жалби браниоца окривљеног, будући да је побијана пресуда неразумљива и не садржи разлоге о одлучним чињеницама, због чега је иста применом одредбе члана 389 Законика о кривичном поступку укинута и предмет враћен првостепеном суду на поновно суђење. Пре свега изреком ожалбене пресуде, првостепени суд је окривљеног огласио кривим да је извршио кривично дело насиље у породици из члана 194 став 1 КЗ-а, јер је у време и на месту описаном у изреци првостепене пресуде, применом насиља и дрским и безобзирним понашањем, угрозио спокојство и телесни интегритет члана своје породице, при чему суд и на страни 4 ожалбене пресуде, приликом оцене психичког односа окривљеног према извршеном кривичном делу, наводи да је окривљени применом насиља и дрским и безобзирним понашањем угрозио спокојство и телесни интегритет члана своје породице. Одредбом члана 194 став 1 КЗ-а прописано је - ко применом насиља, претњом да ће напсти на живот или тело или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се затвором од три месеца до три године. Имајући у виду чињенично утврђење првостепеног суда, те напред цитирану законску одредбу, по налажењу Апелационог суда у Београду, ожалбена пресуда не садржи разлоге о одлучним чињеницама, јер кривично дело насиље у породици чини онај ко угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, а у погледу које одлучне чињенице првостепени суд није дао разлоге, па се првостепена пресуда за сада не може испитати. Наиме, суд је био дужан да са сигурношћу утврди да ли је понашање окривљеног критичном приликом изазвало континуирани осећај угрожености, или се радило о тренутном угрожавању у тренутку предузимања радњи, када би се у конкретном случају могло радити о неком другом кривичном делу, јер да би се радило о кривичном делу из члана 194 КЗ-а, потребно је да осећај угрожености буде континуиран, а не тренутан и не само у тренутку предузимања радњи од стране окривљеног. Дакле, у конкретном случају, неопходно је да постоји континуирани осећај угрожености, при чему је неспорно да се и једном радњом може извршити наведено кривично дело, али је неопходно да у контексту свих осталих односа у породици, постоји осећај угрожености код оштећеног и да тај осећај угрожености има један континуирани облик."

Због тога, и по нашем мишљењу, када је радња предузета само једном важно је утврдити да ли је понашање окривљеног критичном приликом довело до угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања оштећеног у краћем или дужем времену тј. да ли се у конкретном случају ради о породичном инциденту или моделу понашања окривљеног у смислу стварања сталног осећања страха и пресије да се у сваком моменту може догодити нови догађај. За постојање кривичног дела, стога, битно је утврдити трајност последице угрожавања или повређивања.

Као што смо рекли, код овог кривичног дела постоје три алтернативно прописане радње извршења. Први облик радње извршења подразумева примену насиља. Када је у питању насиље у породици и друге инкриминације код којих законодавац употребљава радње насиља, посматрамо само оне радње које у језичком значењу представљају насилно понашање, а занемарујемо оне које се у феминистичком и виктимолошком дис-

курсу могу сматрати видом породичног насиља. Стога, насиље постоји када се употребом физичке снаге повређује телесни интегритет другог лица, ако му се одузима слобода кретања или слобода да несметано одлучује о својим поступцима.²⁰

У судској пракси примена насиља постоји нпр. када оптужени у више наврата своје осмомесечно дете које је плакало туче и тако му нанесе преломе костију лобање са оштећењем по живот важних можданих центара, олако држећи да тежа последица неће наступити, па је онесвешћено дете однео у болницу где је оно истога дана умрло од задобијених повреда. Вршење насиља које је оптужени учинио према својој ванбрачној осмомесечној детету састојало се у томе што га је када је плакало рукама стезао за врат и вилице, ударао и стезао по задњици и куковима да би критичног дана нанео детету више повреда које су се састојале у виду крвних подлица, а на крају ударањем у пределу главе нанео вишеструке преломе костију лобање са оштећењем по живот важних можданих центара, од којих је дете истога дана у болници умрло. Овде постоји квалификовани облик насиља у породици јер је оптужени у односу на радњу извршења кривичног дела – употребу силе према свом детету поступао у свему са директним умишљајем пошто је био свестан да употребом силе повређује своје дете, па је управо то и хтео, док је у односу на тежу последицу тј. на смрт детета поступао са свесним нехатом пошто је био свестан да таквим својим понашањем може проузроковати смрт детета, али је олако држао да до тога неће доћи, што потврђује и одношење повређеног детета у болницу где је оно и умрло (Пресуда Оккружног у Београду К.842/02 од 9. маја 2093. и пресуда Врховног суда Србије Кж.1572/03 од 21. октобра 2003. године).²¹

Други облик радње извршења овог кривичног дела представља претња да ће се напасти на живот или тело. Претња је изјава којом се једном лицу ставља у изглед неко зло (непријатност) које ће снаћи њега или њему блиско лице. Потребно је да се претња састоји у стављању у изглед зла које ће настати деловањем лица које прети или које ће оно на неки други начин омогућити. Претња се може извршити изричито или одговарајућим конклюдентним радњама. Претња треба да је озбиљна, стварна и остварљива са гледишта онога коме се прети. За постојање претње није потребно да онај који прети озбиљно мисли да ту претњу спроведе у дело, нити је потребна реална могућност за то. Да би постојало кривично дело, потребно је да је реч о квалификованој претњи, односно о претњи која је управљена на живот или тело, тј. о претњи убиством или nanoшењем тешке телесне повреде.²² То значи уколико претња није квалификована, нема кривичног дела насиља у породици.

Тако, изјава окривљене да ће се иселити и повести заједничко дете код рођака и да га отац више неће видети, не може се третирати као напад на душевни интегритет оштећеног као тужиоца, односно таква изјава не представља радњу извршења кривичног дела насиља у породици. Стога је правилан закључак првостепеног суда да не представља радњу извршења кривичног дела насиља у породици изјава окривљене да ће се иселити и са собом повести заједничко дете код рођака и да га отац више неће видети. Неосновано се жалбом оштећеног као тужиоца наводи да је на овај начин угрожен његов душевни интегритет и душевно стање и да после оваквих изјава није могао да спава. Ово тим пре што је овакве изјаве окривљена давала након свађа са оштећеним као тужиоцем. Оваква изјава

²⁰ З. Стојановић, Н. Делић, Кривично право - посебни део, Београд, 2013, стр. 297.

²¹ И. Симић, А. Трешњев, Збирка судских одлука из кривичноправне материје, пета књига, Службени гласник, Београд, 2004, стр. 102.

²² З. Стојановић, Н. Делић, 2013, *op. cit.*, стр. 297.

се не може третирати као напад на душевни интегритет оштећеног као тужиоца (Решење Окружног суда у Београду, Кж. 3370/2005 од 29.12.2005. године).²³

Окривљени је претњом да ће напасти на живот и тело и дрским понашањем угрозио спокојство и душевно стање своје супруге, на тај начин што је у више наврата упућивао оштећеној погрдне речи, говорећи јој да је "дроца", претећи јој да ће висити на бандери, да ће да пасе траву, узнемиравао пуштајући гласно тон телевизора и викао по целу ноћ недозвољавајући оштећеној да заспи, држећи је будну целу ноћ иако је оштећена запослена и устаје рано да иде на посао (Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 164/08 од 29. јануара 2008. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 971/07 од 20. новембра 2007. године).

Претња у смислу кривичног дела насиље у породици може бити упућена и мобилним телефоном (Виши суд у Врању 1Кж. Бр. 189/14).

Дрско и безобзирно понашање, као трећи облик радње извршења, се мора процењивати у сваком конкретном случају. Дрско или безобзирно понашање је такво понашање које у знатној мери одступа од уобичајених правила понашања.²⁴ Дрско понашање као радња код овог кривичног дела састоји се у предузимању радњи којима се грубо и противно коректном понашању према другима нарушава спокојство другог лица. Безобзирно понашање се састоји у предузимању радњи при чијем се вршењу не води рачуна да се тиме другом не причињава какво зло или каква непријатност које други није дужан да трпи.²⁵ У тумачењу појма безобзирности велику улогу имају морална схватања у једном друштву. Када је у питању личност учиниоца очигледно је да он не поштује елементарне норме правног и друштвеног поретка, показује крајњу равнодушност према туђим добрима, дело врши из обести. Његово понашање је у очигледној несразмери са општеприхваћеним правилима понашања.

Према ставовима израженим у судској пракси окривљени је безобзирним понашањем угрозио спокојство своје невенчане супруге тако што је оштећену руком ухватио за нос и повукао, а затим јој кућним маказама одсекао косу (Пресуда Вишег суда у Београду Кж1.бр. 138/14 од 20. марта 2014. и пресуда Трећег основног суда у Београду К.бр. 7817/13 од 27. јануара 2014. године). Такође, безобзирним понашањем угрожено је спокојство члана породице, када окривљени приликом свађе са супругом баца ствари по кући, руши и разбија ствари. Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је у више наврата приликом вербалних свађа са супругом бацао и разбијао ствари по кући. Да је једном приликом гурнуо сто у правцу оштећене који јој је пао на ногу, због чега је оштећена заједно са две малолетне кћерке напустила кућу (Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 713/06 од 28. марта 2006. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 679/05 од 25. октобра 2005. године).²⁶ Окривљени се безобзирно понашао према својој мајци када је, уз увреде, није пуштао да уђе у кућу. Наиме, окривљени је оглашен кривим да се безобзирно понашао, према својој мајци, тако што је у наведеном периоду онемогућавао да уђе у стан на наведеној адреси у којој живи, свакодневно је вређао и психички злостављао, да би јој наведеног дана упутио речи "курво једна матора, јебали

²³ И. Симић, А. Трешњев, Збирка судских одлука из кривичноправне материје, седма књига, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 102.

²⁴ З. Стојановић, Н. Делић, 2013, *op. cit.*, стр. 297.

²⁵ Ђ. Ђорђевић, "Кривичноправни аспекти насиља у породици", Правни живот, 9/2007, стр. 59.

²⁶ И. Симић, А. Трешњев, Збирка судских одлука из кривичноправне материје, седма књига, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 103.

те за папуче Милан и Света", затим је тражио од оштећене износ од 1.000,00 динара који је поцепао, након што му га је оштећена пружила, чиме је извршио кривично дело насиље у породици (Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2204/06 од 29. августа 2006. и пресуда Другог општинског суда у Београду К. 471/06 од 13. априла 2006. године).²⁷ Окривљени је дрским и безобзирном понашањем угрозио душевно стање своје супруге тако што јој, између осталог, није дозвољавао да затвори врата од тоалета док би седела на ве-це шољи. Окривљени је осуђен да је извршио кривично дело насиља у породици, тако што је дрским и безобзирним понашањем угрозио душевно стање члана своје породице, своје супруге, јер јој је упућивао разне псовке, вређао је називајући је курветиним дебелом, јаловом и фригдном кравом, говнарком и Циганком, и није јој дозвољавао да затвара врата од тоалета док би седела на ве-це шољи, због чега је оштећена отишла од куће (Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 304/08 од 14. фебруара 2008. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 430/07 од 23. октобра 2007. године).²⁸

Када је у питању овај облик радње извршења посебно је важно водити рачуна о разграничењу са одговарајућим прекршајима јер је веома могуће да се пресудом за прекршај онемогући вођење кривичног поступка. Тако је у пресуди Основног суда у Врању (К.бр.647/12 од 07.11.2012) против окривљеног одбијена оптужба да је извршио кривично дело насиље у породици јер је окривљени већ оглашен одговорним због два прекршаја из чл.6.ст.2 Закона о јавном реду и миру (оба пута је претио и упућивао погрдне речи свом оцу "има да те убијем, има да ти запалим кућу, видећеш ти ко сам ја"). Имајући у виду да је окривљени због предметног догађаја већ правноснажно кажњен у прекршајном поступку који је вођен против њега, суд је утврдио да се у овом случају ради о пресуђеној ствари, према "мерилима Енгел", према којима се ради о пресуђеној ствари ако је испуњен услов да дело за које је окривљени већ осуђен има казнену конотацију у националном праву једне државе и да буду испуњен један од два алтернативно постављених услова и то сама природа дела и степен тежине санкције којој је извршилац дела изложен, па како је окривљени у конкретном случају, већ правноснажно кажњен због прекршаја које је у домаћем праву одређен као друштвено опасно дело, а испуњен је и услов у погледу карактера, природе дела јер је окривљени већ кажњен због дела које по свом опису одговара опису кривичног дела које се окривљеном ставља на терет јер у конкретном случају чињенице које представљају прекршај за који је окривљени већ правноснажно кажњен исте су као оне које предтвљају предметно кривично дело, па се у конкретном случају ради о пресуђеној ствари. У пресуди смо нашли и позивање на чл. 4. Протокола бр.7. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, које је саставни део правног поретка РС и који предвиђа да се никоме не може поново судити, нити се може поново казнити у кривичном поступку у надлежност исте државе за дело за које је већ био правноснажно ослобођен или осуђен у складу са законом и кривичним поступком те државе. Наведено је и да је у Хрватској у пресуди Европског суда за људска права у предмету Марести против Хрватске од 25.06.2009. године бр. 55759/07 утврђена директна повреда напред наведеног члана Конвенције и утврђено је да чињенице које представљају прекршај у основи су исте као и оне које представљају кривично дело и према којој се ради о пресуђеној ствари ако је за исто дело према окри-

²⁷ И. Симић, А. Трешњев, Збирка судских одлука из кривичноправне материје, осма књига, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 123.

²⁸ А. Трешњев, Збирка судских одлука из кривичноправне материје, девета књига, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 89.

вљеном већ вођен прекршајни поступак који је правноснажно окончан без обзира на то што прекршај има лакшу нарав дела јер то не искључује његово разврставање као казненог дела у смислу Конвенције. Па, како је окривљени већ прекршајно кажњен због прекршаја који је у основи исти као и кривично дело које му се ставља на терет суд је применом чл. 354.ст.1.тач. 2. ЗКП одбио оптужбу, на начин као у изреци пресуде.

Због проблема који се у пракси могу јавити у вези са радњом дрског и безобзирног понашања у теорији се предлаже њена замена са радњом злостављања или пак задржавање само безобзирног понашања. Како се истиче дрскост уопште није појам који је примењив на породичне односе које карактеришу свакодневна комуникација и емоционалност, што значи да је дрско понашање редовно могуће према лицима која или уопште не познајемо или их не познајемо довољно, при чему је и суштински дрско понашање као начин деловања у породичним констелацијама недовољно друштвено опасно да би било инкриминисано.²⁹ Према томе, јасно је да ту треба да се ради евентуално о сфери прекршајног кажњавања.

Слажемо се са мишљењем да се видом злостављања, односно према тренутној законској формулацији безобзирног понашања – може сматрати и прогањање оштећеног, независно од тога да ли се ради о његовом праћењу, узнемиравању телефонским позивима или слањем електронских порука. Такви акти реално могу створити осећање угрожености члана породице, а и чести су у животу. Сматрамо да чињеница да прогањање није изричито описано као радња не искључује његово разумевање као облика безобзирног поступања.³⁰

Када су у питању тежи облици насиља у породици, уколико је за извршење основног облика кривичног дела насиља у породици коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, радиће се о првом квалификованом облику дела (чл. 194. ст. 2). Оцена подобности неког средства да тело тешко повреди или здравље тешко наруши заснива се на природи самог средства и начину како је оно у конкретном случају употребљено. Од примарног значаја приликом оцене не мора да буде редовна намена датог средства, већ начин његове употребе и могућност проузроковања повреде у конкретном случају.³¹

Оружјем се у смислу овог кривичног дела сматра како ватрено (пушка, пиштољ и др.) тако и хладно оружје (нож, бајонет, сабља и др.). Оруђа су средства којима се људи служе у обављању професионалних и других делатности, а таква су да се њима може проузроковати повреда. Ту спадају: секира, ашов, чекић, лопата, коса, срп итд. У друга средства подобна да тело тешко повреди или здравље тешко наруше могу се убројати: камен, колац, нека тешка посуда и сл.³²

Тако рецимо, када је окривљени, након што је оштећеној задао више удараца затвореном шаком у пределу главе отвореним шакама у пределу лица, па ногама по телу, око врата јој обавио кабл од телефона, као средство подобно да тело тешко повреди и здравље тешко наруши, радиће се о овом облику дела (Пресуда Основног суда у Крагујевцу бр. ЗК – 1197/13 од 15.10.2013. године).³³

²⁹ И. Вуковић, 2012, *op.cit.*, стр.131.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ З. Стојановић, Н. Делић, 2013, *op.cit.*, стр. 111.

³² Лј. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Србије, Савремена администрација, Београд, 2006, стр. 390.

³³ Б. Бановић, В. Турањанин, М. Воштинић, "Насиље у породици – кривичноправни и кривичнопроцесни аспекти", текст у зборнику "Насиље у Србији- узроци, облици, последице и друштвене реакције" (ур. Д. Коларић), Том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 194.

Такође, битно је нагласити да за постојање овог облика кривичног дела није потребно да учинилац приликом употребе оружја, опасног оруђа или другог средства подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши нанесе повреду члану породице. Уколико је у конкретном случају окривљени гађао члана породице циглом, овај предмет има значај средства које је подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, у складу са законским описом кривичног дела насиље у породици. (Решење Окружног суда у Суботици, Кж. 33/2008(1) од 12.2.2008. године).

Може бити спорно да ли се делови тела сматрају средствима подобним да тело тешко повреди или здравље тешко наруше. Сматрамо да ту треба имати у виду могућност повреде у конкретном случају. Зато, када окривљени употребом силе и озбиљном претњом извршио насиље тако што своју бабу, стару 70 година баци на под па је удара ногама по телу и глави, потребно је према утврђеним радњама и околностима закључити да ли су ноге средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши. У овој пресуди је дат позитиван одговор (Пресуда Окружног суда у Београду Кж.1598/06 од 26. јуна 2006. и пресуда Другог општинског суда у Београду К. 1897/05 од 28. марта 2005. године).³⁴

Други тежи облик кривичног дела предвиђен у ставу три, постоји: ако је услед дела из става 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља пасивног субјекта и ако су дела из ст.1. и 2. учињена према малолетном лицу.

О облику насиља у породици квалификованом тешком телесном повредом ћемо много више расправљати у делу рада који се тиче односа са другим делима. На овом месту истичемо да појмове тешка телесна повреда и тешко нарушавање здравља тумачимо у смислу како су објашњени код кривичног дела тешке телесне повреде (члан 121.), а малолетно лице је онај члан породице који у време извршења дела није навршио осамнаест година. Када је у питању тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља реч је о делу квалификованом тежом последицом. Тешка телесна повреда мора бити обхваћена нехатом насилника.

Према ставу истакнутом у судској пракси, тешка телесна повреда као тежа последица постојаће и када се оштећена повредила приликом бекства ради избегавања сукоба са својим супругом. Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је извршио кривично дело насиље у породици прописано у члану 194. став 3. у вези са ставом 2. КЗ. Окривљени је ово дело извршио тако што је применом насиља угрозио телесни интегритет своје супруге оштећене на тај начин што је након расправе електричном бушилицом, средством подобним да тело тешко повреди и здравље тешко наруши, насрнуо на оштећену у намери да је повреди. Након чега је ради избегавања сукоба оштећена скочила са терасе задобивши приликом пада на земљу тешку телесну повреду у виду прелома десне петне кости и прелома кости леве руке. Неосновани су жалбени наводи браниоца окривљеног да тешка телесна повреда која је наступила услед пада оштећене са терасе, односно након што је оштећена искочила са терасе, није у директној узрочној последиочној вези са нападом окривљеног те стога и не стоји правна квалификација из става 3. члана 194. КЗ-а. Ово стога што се узрочна веза управо заснива на томе да је окривљена избегавала напад, на једини могући начин на који је то могла искакањем са трасе при чему је задобила предметне повреде (Пресуда Окружног суда у Београду Кж.2978/06 од 8. новембра 2006. и пресуда Општинског суда у Младеновцу К. 225/06 од 22. августа 2006. године).³⁵

³⁴ И. Симић, А. Трешњев, 2008, *op. cit.*, стр. 122.

³⁵ И. Симић, А. Трешњев, 2008, *op. cit.*, стр. 125.

Код облика насиља у породици из става 3. члана 194. квалификаторну околност представља и узраст пасивног субјекта. Наиме, овде се ради о малолетном лицу под којим се, у складу са чланом 112. став 10, подразумева лице које није навршило осамнаест година. Ова квалификаторна околност мора бити обухваћена умишљајем учиниоца.

Радња извршења кривичног дела насиље у породици може се састојати и у томе што окривљени приморава своје малолетне сестриће, са којима живи у породичном домаћинству, да пију пиво. Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је извршио кривично дело насиље у породици прописано у члану 194. став 3. у вези са ст. 1. и 2. КЗ-а (Пресуда Округног суда у Београду Кж. 2204/06 од 29. августа 2006. и пресуда Другог општинског суда у Београду К. 471/ од 13. априла 2006. године).³⁶ Такође, када окривљена малолетној оштећеној, својој ћерки са којом живи у заједничком домаћинству, задаје више удараца у пределу ногу, од којих удараца је оштећена задобила лакту телесну повреду у виду хематома у пределу обе бутине, хематома у пределу предње и задње стране леве подколенице, од којих је удараца изгубила равнотежу и пала на под на главу, којом приликом је задобила и повреду у виду огуљотине у пределу корена носа и горње усне са црвенилом, постојаће кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 3 КЗ-а (Пресуда Основног суда у Сомбору, 6К.386/14).

Циљ овог облика кривичног дела је свакако и појачана заштита малолетних лица. То долази до изражаја и у пресуди Апелационог суда у Нишу (8Кж.1.бр.2931/12) којом је усвојена жалба јавног тужиоца, па је преиначена пресуда тако што је окривљени оглашен кривим за насиље у породици из чл.194. став 3. у вези ст.1. КЗ. Другачијом оценом доказа изведених на претресу пред другостепеним судом овај суд је утврдио чињенично стање и то да је окривљени почетком јануара месеца 2007. године свог пасторка, малолетног оштећеног, са којим живи у заједничком домаћинству, најпре ишамарао, а потом избацио из куће у мајници и панталонама, да би га поново децембра месеца 2008. године истерао из куће, при чему га је стално, за време трајања заједничког живота, вређао називајући га дебилом и нерадником, те му се тако дана 09.06.2009. године, приликом расправе малолетног оштећеног са сестром, обратио речима:"Немој да јој наређујеш, дебилу један, ја сам ти дао рок до 10. јуна и нећу после да те видим", а окривљени је био свестан свог дела и хтео његово извршење. Наиме, и првостепени суд је правилно утврдио чињенице да је окривљени свог пасторка са којим живи у заједничком домаћинству, малолетног оштећеног, шамарао, истеривао из куће, стално га вређајући, у време и под околностима ближе означеним изреком пресуде, али је закључио након оцене изведених доказа, да је окривљени предузео наведене радње у циљу васпитања и дисциплиновања малолетног оштећеног, због чега је окривљеног ослободио од оптужбе за кривично дело насиље у породици из чл.194.ст.3. у вези ст.1.КЗ. Овај суд је поновном оценом изведених доказа, супротно закључивању првостепеног суда, нашао да је окривљени у критичним приликама поступао са директним умишљајем, који обухвата његову свест да тиме што његовог пасторка, малолетног оштећеног шамара, истерује из куће и вређа га, угрожава његово спокојство и душевно стање, уз постојање објективне представе о извршеном делу и уз свест о наступању последице. Дакле, погрешан је закључак првостепеног суда да нема доказа да је окривљени поступао уз свест да тиме што поступа на начин наведен изреком пресуде угрожава спокојство и душевно стање оштећеног као малолетног лица и да је то хтео, а потом и закључак да је окривљени предузео опи-

³⁶ Ibid., стр. 123.

сане радње у циљу васпитања и дисциплиновања оштећеног. Стога је овај суд усвајањем жалбе јавног тужиоца побијану пресуду преиначио.

Трећи тежи облик тј. најтежи облик кривичног дела насиље у породици предвиђен је у ставу четири и постоји ако је услед дела из става 1-3. овог члана наступила смрт члана породице, односно пасивног субјекта. Када је реч о делу квалификованим смртном последицом, смрт члана породице мора бити учињена из нехата, што је веома редак случај, тако да ће учинилац кривичног дела које је учинио са умишљајем одговарати за тешко убиство члана породице којег је претходно злостављао. За ово кривично дело запрећена је казна затвора од најмање 10 година, односно од 30 до 40 година (члан 114. ст 1. т.10. КЗРС).

Посебан облик кривичног дела предвиђен у ставу 5. врши онај ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона. Овај облик кривичног дела представља на неки начин нову инкриминацију, па се поставља питање да ли јој је место у ставу 5. Интенција законодавца нам је јасна а то је санкционисање за кршење мера заштите изречених у парничном поступку, а на основу правила Породичног закона. Овим обликом кривичног дела не санкционише се насиље у породици, него се обезбеђује ауторитет мерама заштите које парнични суд одреди на основу Породичног закона. Ради се о кршењу мера које парнични суд доноси на основу чл. 198. Породичног закона РС. Ове мере чине судске забране и налози: даљег узнемиравања члана породице, мера забране приближавања члану породице на одређеној удаљености, издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности, издавање налога за уселење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности и забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице.

Иначе је веома дискутабилна могућност примене мера заштите од насиља у породици у породичном законодавству, јер када се одређена вредност штити кривичним правом које се сматра најефектнијим обликом правне заштите, резервисаним за заштиту најзначајнијих друштвених вредности, која је сврха да се та вредност додатно и паралелно штити другом граном права.³⁷

То само указује да приступ решавању проблема насиља у породици треба да буде решен у оквиру казног права: кривичног и прекршајног. Када су у питању прекршаји они могу бити прописани и посебним Законом о заштити од насиља у породици, као што је то учињено у неким земљама у упоредном праву, чиме би се обезбедило и прецизно разграничење ове две врсте деликата.

Такође, не би требала да нам буде страна ни идеја декриминализовања насиља у породици, имајући у виду све препознате проблеме у пракси, уз, наравно, прописивање нових тежих облика код већ постојећих кривичних дела. Ако сексуално насиље према члану породице квалификујемо као дело против полне слободе, онда нема разлога зашто и телесно повређивање члана породице не би обухватили постојећим инкриминацијама лаке и тешке телесне повреде. И у случају прибегавања декриминализацији, остајемо за усвајање посебног закона о заштити од насиља у породици који би прецизно регулисао мере заштите и прекршаје чиме би, такође, били превазиђени дијагностификовани проблеми у вези са применом Закона о јавном реду и миру у сфери породичног насиља.

На крају разматрања о радњи кривичног дела имамо потребу да сумирамо овај део расправе чиме ће се олакшати и примена овог правног хибрида у пракси. Радњу извршења

³⁷ М. Шкулић, 2014б, *op. cit.*, стр. 43.

код овог кривичног дела представља примена насиља, употреба квалификоване претње, дрско или безобзирно понашање. Угрожавање спокојства, телесног или душевног стања члана породице је последица у виду конкретне опасности која траје одређено краће или дуже време. У односу на друга слична последично одређена дела, насиље у породици се разликује по томе, што овде законодавац није сматрао да сваки начин проузроковања стања угрожености члана породице задовољава, већ је изричито навео поједине радње извршења дела а то су: примена насиља, употреба квалификоване претње, дрско или безобзирно понашање.

Дакле, када је у питању радња нема потребе да се позивамо на члан 112. став 30. КЗ-а али нам је битно да прецизно погледамо како је постављена инкриминација: "Ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се затвором од три месеца до три године." "Угрожава" је трајни глагол. Такви глаголи подразумевају одређено перманентно стање, континуитет понашања. Али, подсећамо, угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице није радња већ последица, што у језичком погледу такође захтева да глагол посматрамо баш у оном смислу у којем је употребљен. У зависности о ком се облику радње извршења ради зависиће и да ли је неопходно да она буде предузета једном или више пута да би проузроковала последицу угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице.

"Да би постојало кривично дело насиље у породици, потребно је да осећај угрожености код оштећеног лица буде континуиран, а не тренутан и да не постоји само у тренутку предузимања радњи од стране окривљеног, с тим што се и једном радњом може извршити наведено кривично дело, али је неопходно да у контексту свих осталих односа у породици, постоји осећај угрожености код оштећеног и да тај осећај угрожености има један континуирани облик. Суд је био дужан да са сигурношћу утврди да ли је понашање окривљеног критичном приликом изазвало континуирани осећај угрожености, или се радило о тренутном угрожавању у тренутку предузимања радњи, када би се у конкретном случају могло радити о неком другом кривичном делу, јер да би се радило о кривичном делу из члана 194 Кривичног законика, потребно је да осећај угрожености буде континуиран, а не тренутан и не само у тренутку предузимања радњи од стране окривљеног. Дакле, у конкретном случају, неопходно је да постоји континуирани осећај угрожености, при чему је неспорно да се и једном радњом може извршити наведено кривично дело, али је неопходно да у контексту свих осталих односа у породици, постоји осећај угрожености код оштећеног и да тај осећај угрожености има један континуирани облик."

Пракса Европског суда за људска права

Насиље у породици или како се још назива "насиље у тишини"³⁸ није посебно регулисано Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода, али то не значи да се Европски суд за људска права у својој пракси није сусретао са овим проблемом. Наиме, овом питању најчешће се може прићи са аспекта члана 8. Конвенције (право на по-

³⁸ На сличан начин размишља и Зоран Поњавић који истиче да је насиље у породици тешко открити јер то подразумева продирање у интиму породичног дома, поготово што су традиционално и према "либералној" концепцији, права човека конципирана као заштита индивидуе од свих мешања државе у приватну "неповредиву" сферу. На овој концепцији је заснована и Конвенција за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту Конвенција), која је данас темељ заштите људских права и слобода у Европи. Питање је, међутим, да ли се њоме може обезбедити и заштита појединаца у случају насиља у породици? Види: З. Поњавић, "Одговорност државе за насиље у породици према Конвенцији о људским правима", текст у зборнику "Насиље у породици" (ур. С. Панов, М. Јањић-Комар, М. Шкулић), Правни факултет, Београд, 2012, стр.149.

штовање породичног живота). Међутим, и остали чланови Конвенције били су у фокусу Суда, када се радило о случајевима породичног насиља. Тако је пред Судом било више случајева у вези са повредом члана 2. (право на живот), члана 3. (забрана мучења), члана 4. (забрана принудног рада), члана 6. (генерално право на фер суђење) или чл. 13. (право на деловно правно средство) и 14. (забрана дискриминације) Конвенције.³⁹

Конвенција не предвиђа изричито право на заштиту од насиља у породици, па према томе, ни одговарајуће дужности државе у овом погледу. С друге стране, водећи рачуна о еволуцији међународног права у погледу права човека у последње време, може бити интересантно видети да ли се може и како заштити појединац, члан породице, посредно, системом европске конвенцијске заштите, од сваког насиља које је учињено од стране неког члана породице. Одговор на ово питање се може наћи у пракси Европског суда за људска права, чија је основна надлежност да одлучује о питањима тумачења или примене Конвенције. Обраћање грађана држава уговорница овом Суду подразумева да су исцрпљена правна средства заштите пред националним судовима "будући да механизам заштите устројен Конвенцијом има супсидијеран карактер у односу на систем националних гаранција права човека".⁴⁰

Када је у питању повреда права на живот тј. члана 2. Конвенције најзначајнији случајеви су свакако Опуз против Турске⁴¹ и Томашић против Хрватске.⁴²

У оба случаја Суд је нашао да су државе криве јер њихови органи нису адекватно поступали у случајевима породичног насиља који су довели до смртног исхода. У тим пресудама донетим 2009. године поводом случајева породичног насиља са смртним исходом, Томашић против Хрватске и Опуз против Турске, донете су осуђујуће пресуде против поменутих држава. Европски суд за људска права у Стразбуру је стао на становиште да постоји одговорност држава у случајевима породичног насиља због непредузимања одговарајућих радњи и мера од стране надлежних државних органа.

У случају Томашић против Хрватске, М.М. је од јула 2005. претио да ће своју бившу супругу, ако му се не врати, разнети бомбом, као и њихову заједничку кћер. Како је ту претњу понављао и у Центру за социјали рад, као и током кривичног поступка који се водио против њега због породичног насиља, осуђен је на казну затвора од пет месеци и меру обавезног психијатријског лечења. У августу 2006. након 45 дана од изласка из затвора, убио је из пушке своју бившу супругу, њихову заједничку кћер којом приликом је извршио и самоубиство. Најближи сродници убијене жене тужили су државу Хрватску Суду за људска права у Стразбуру који је донео осуђујућу пресуду против Хрватске.

У случају против Опуз против Турске, Х.О. је у периоду 1995-2002 шест пута озбиљно напао своју супругу и/или њену мајку, укључујући при том и наношење тешких телесних повреда опасних по живот. Истрага је три пута обустављана због повлачења тужбе жене, а два пута због недостатка доказа. Случај је резултирао убиством жене мајке од стране Х.О. из ватреног оружја. Убиство је резултат вишегодишњег насиља, мирнења под принудом (које је обично резултирало повлачењем кривичне пријаве) и поновног насиља. Након спроведеног поступка Европски суд за људска права једногласно је одбацио све приговоре Турске у поступку, те пресудио да је Турска повредила

³⁹ Параграф лекс, приступљено дана 15.05.2015.

⁴⁰ З. Поњавић, 2012, *op. cit.*, стр. 150.

⁴¹ Предмет Опуз против Турске, Апликација бр. 33401/02, Пресуда од 09.06. 2009.

⁴² Предмет Томашић против Хрватске, Апликација бр. 46598/06, Пресуда од 25.01. 2009.

чланове 2, 3 и члан 14. У вези са члановима 2. и 3. Европске конвенције о људским правима (право на живот, забрана мучења и забрана дискриминације).

Суд је тим пресудама пре свега недвосмислено потврдио позитивне обавезе државе које се тичу заштите свих лица која се налазе под њеном влашћу, а која трпе или би могла трпети насиље или други облик нечовечног и понижавајућег поступања. Право на заштиту права на живот и заштиту од мучења спада у перемпторне правне норме, *ius cogens* и захтева од држава адекватне активности у погледу истраге и кривичног гоњења таквих дела. Одговорност је државе да обезбеди ефикасно спроведену истрагу и кривично гоњење учиниоца.

Суд је, такође, јасно и недвосмислено изразио становиште да у предметима који се односе на смрт у околностима из којих би могла произаћи одговорност државе, власти морају деловати на властиту иницијативу чим сазнају за конкретан случај. Суд је констатовао да немоћ државе да ефикасно спречи родно засновано насиље представља облик дискриминације жена. Државе су одговорне када пропусте да са дужном пажњом спрече насиље над женама, као и да истраже, кривично гоне и казне то насиље.

Не треба испустити из вида и чињеницу да је Суд нагласио потребу да држава, односно јавни тужилац, настави гоњење учиниоца кривичног дела које је по карактеру породично насиље, иако се жртва повукла из поступка, односно одустала од кривичног гоњења. По мишљењу Суда, држава мора да посвети дужну пажњу чињеници да се жртва из поступка често повлачи против своје воље и под претњом учиниоца. Важна је и констатација Суда да међународна пракса препознаје више разних обавезних актера, а не само жртву, који имају дужност да пријаве и иницирају истрагу у случајевима породичног насиља.

Ова пресуда представља прекретницу у случајевима породичног насиља. Суд је јасно утврдио које су обавезе државе у вези са случајевима у којима је дошло до породичног насиља. Посебно је важан закључак Суда да родно засновано насиље представља облик дискриминације, што је већ било предмет разматрања пред Комитетом Уједињених нација за уклањање свих облика дискриминације жена (CEDAW), који је то оценио и као кршење једнакости пред законом, без обзира на одсуство намере. Нарочито је значајан закључак Суда у вези са питањем прихватљивости представке. Наиме, Суд је сматрао да случајеви породичног насиља представљају трајне ситуације (јер насиље се непрестано понавља), због чега се ради о континуираном кршењу Конвенције, па приговор Турске о непоштовању рока од шест месеци за поједине радње у конкретном случају, Суд није прихватио.

У погледу повреде члана 3. Конвенције можемо поменути пресуду у случају А. против Уједињеног Краљевства.⁴³ Ту је оспорен концепт "разумног кажњавања" од стране родитеља. Септембра 1998. суд је у случају против Уједињеног Краљевства једногласно закључио да је телесно кажњавање дечака (стални ударци баштенским штапом) од стране очуха представљало понижавајуће кажњавање, што је супротно члану 3. Европске конвенције о људским правима. Претходно је тужба пред надлежним судом Уједињеног Краљевства била одбијена уз образложење да је у питању било "разумно кажњавање". Европски суд је закључио да је влада Уједињеног Краљевства одговорна што је домаћим законом дозволила "разумно кажњавање", а није обезбедила одговарајућу заштиту деце. Суд је наложио Уједињеном Краљевству да плати надокнаду од 10 000

⁴³ Предмет А. против Уједињеног Краљевства, Апликација бр. 100/1977/884/1096, Пресуда од 03.09. 1998.

фунти стерлинга дечаку који је стално трпео ударце баштенским штапом. У предмету А. против Уједињеног Краљевства, у пресуди се цитирају чланови Конвенције УН о правима детета, укључујући и члан 19, којим се од држава захтева да заштите децу од "свих облика физичког и менталног насиља" док су под старатељством родитеља и других. Суд је био мишљења да члан 3, у разматрању заједно са чланом 1, налаже држави да предузме мере којима ће обезбедити да лица не буду изложени мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, укључујући и злостављање које се врши у приватној сфери. Суд је нагласио: "Посебно деца и остале угрожене особе имају право да добију заштиту од државе у виду ефикасне одбране од тако озбиљних преступа против личног интегритета".

У пресуди S.W. против Уједињеног Краљевства⁴⁴ и C.R. против Уједињеног Краљевства⁴⁵, такође, се указује на неадекватно законодавство у области породичног насиља, овога пута у случајевима силовања. Тако су две пресуде S.W. и C.R. против Уједињеног Краљевства донете по представкама двојице енглеских држављана. Они су сматрали да је њихова осуда од стране енглеског суда за покушај силовања својих супруга противна одредби члана 7. Конвенције, којом се пружа заштита од ретроактивне примене кривичних закона, будући да такво њихово понашање није било инкриминисано као кривично дело у време извршења. Суд, међутим, констатује да "треба напустити неприхватљиву идеју да муж не може бити гоњен због силовања властите супруге јер то није у складу не само са цивилизацијским појмом брака, већ нарочито са основним циљевима Конвенције чија је суштина у поштовању достојанства и људске слободе".⁴⁶

Позивање на поступање супротно члану 4. Конвенције долази до изражаја у случају Силиадин против Француске.⁴⁷ Ту се суд бавио питањем да ли су француске власти испуниле своју обавезу из позитивног права у вези са санкционисањем принудног рада. Упркос препоруци Парламентарне скупштине Савета Европе 1523(2001), да би државе требало у свом кривичном законодавству да регулишу принудни рад у домаћинству, Суд је са жаљењем констатовао да ниједна од држава чланица Савета Европе то није учинила, тако да је Француска читав случај свела на питање грађанске одговорности, па је Суд у пресуди од 3.5.2005. године утврдио да је прекршен члан 4. Конвенције. Случај се тичао петнаестогодишње девојчице из Тогоа, која је од стране једне породице, а уз пристанак њеног оца, доведена у Париз у циљу стицања образовања и добијања потребних папира за останак у Француској. За узврат, она је требало да ради у домаћинству код тих људи. Међутим, убрзо по доласку она је од стране породице којој је била поверена "изнајмљена" на рад у домаћинству код друге породице и тада јој је одузет пасош од стране породице код које је дошла да ради. Она је код те породице проводила по 15 часова на раду и чувању деце, сваког дана, без икакве плате (добила је за неколико година боравка само једну новчаницу од 500 франака, што одговара вредности од око седамдесетак евра) и уз сталну претњу да уколико напусти ту породицу ризикује да буде пријављена да илегално борави у Француској. Изнети пример сведоче о важности коју Суд придаје потреби да се пружи заштита жртвама. С тим у вези су позитивне обавезе за државе да заштити жртве, при чему је од велике важности успостављање одговарајућег законског оквира, примена адекватних превентивних мера оперативног карактера и

⁴⁴ Предмет S.W. против Уједињеног Краљевства, Апликација бр. 20166/92, Пресуда од 22.11.1995.

⁴⁵ Предмет C.R. против Уједињеног Краљевства, Апликација бр. 20192/92, Пресуда од 22.11.1995.

⁴⁶ З. Поњавић, 2012, *op. cit.*, стр. 156.

⁴⁷ Предмет Силиадин против Француске, Апликација бр. 73316/01, Пресуда од 21. јула 2005.

дужност сарадње и координације међу државним органима у заштити. У свим случајевима који су наведени, поред евидентне пасивности домаћих органа, изостао је неки од побројаних аспеката (одговарајући законски оквир, превентивне мере и координацију због чега је Суд утврђивао повреду људских права).

Дакле, породица којој је она била изнајмљена је користила услуге оштећене у периоду од јула 1995. до јула 1998. године користили без накнаде или уз накнаду која је била у очигледној несразмери са извршеним радом, користећи рањивост особе у питању и стање зависности у коме се она налазила. Такође, држали су је у животним и радним условима којима се крши људско достојанство. Првостепени суд је осудио господина и госпођу Б. на по дванаест месеци затвора и одредио новчану казну у износу од 100 000 франака као и обавезу да госпођици Силиадин исплате 100 000 франака на име накнаде штете. Апелациони суд је господина и госпођу Б. ослободио свих оптужби. Госпођица Силиадин је због тога поднела представку Европском суду за људска права.

У погледу повреде члана 8. Конвенције значајан је случај Е.С. и други против Словачке.⁴⁸ Овај случај указује на то да је породично насиље често сакривано од јавности и да се истина сазање тек накнадно, у поступку развода брака. У конкретном случају радило се о физичком злостављању подносиоце и деце, као и сексуалном злостављању једне ћерке. Након две године суђења муж подносиоце представке бива осуђен на четири године због насиља у породици и сексуалног злостављања једне ћерке. Независно од ове осуде, једина мера која је могла да се одреди према супругу подносиоце представке, према словачком закону у циљу спречавања насиља била је мера да му се наложи да се "уздржи од непримереног понашања". Ова мера, од Суда је оцењена као неделотворна. Због чега Суд није прихватио приговор Словачке у вези са тим. С обзиром на већ добро установљену праксу у случају Опуз, Суд је у конкретном случају установио повреду чл. 3. и 8. Конвенције, због пропуста словачких власти да на адекватан начин заштите мајку и децу од насиља у породици.

На повреду права на приватни живот у случају насиља у породици указано је и пресуди А. Против Хрватске.⁴⁹ У овој пресуди Суд инсистира на томе да није довољно само постојање закона против насиља у породици већ је потребно да и држава (полиција и судство) спроводи и поштује закон. У овом случају радило се о представи разведене жене која је тврдила да је представници власти нису на одговарајући начин заштитили од породичног насиља, будући да је била непрекидно физички и психички малтретирана, заједно са дететом, од стране свог бившег супруга (Б). Ово је трајало више од две године и за то време она је више пута тражила помоћ од државних органа. Пред судовима је вођено више поступака у којима су изречене мере заштите од насиља у породици, укључујући његово затварање, као и мере психијатријског лечења. Неке од тих мера су реализоване (притвор и судске забране), док друге нису. Суд је осудио Хрватску за кршење права на поштовање приватног и породичног живота (чл. 8 Конвенције). И у овом случају је Суд поновио да се обавезе према овој одредби не односе само на државне активности као што су (нпр. да формира старатељске органе), већ и да примора државу да штити грађане од насиља у породици. У овом случају, Хрватска није, као прво, довољно пратила примену постојећег закона против насиља у породици. Суд сматра да би подносиоцица била боље заштићена од насиља бившег мужа да су органи власти сагледали

⁴⁸ Предмет Е.С. и други против Словачке, Апликација бр. 8227/04, Пресуда од 15. септембра 2009.

⁴⁹ Предмет А. против Хрватске, Апликација бр.55164/08, Пресуда од 14. октобра 2010.

укупну ситуацију уместо што се водило више различитих поступака. Само на тај начин би имали прави увид у све опасности и били у стању да на прави начин предузму адекватне мере. Поред овога, Суд напомиње да одређен број наложених мера није извршен, што све слаби циљ одвраћања на коме ове санкције почивају.⁵⁰

Поступање супротно члану 13. Конвенције долази до изражаја у случају Контрова против Словачке.⁵¹ У овом предмету ради се о дугогодишњем физичком и психичком насиљу, од стране мужа подносиоце представке, у коме је повучена кривична пријава, претходно поднета због тих аката. Неколико недеља након тога, муж подносиоце убио је њихово двоје деце и самог себе. Суд је поводом овог случаја указао да је обавеза државе да има ефикасно кривично законодавство у циљу одвраћања од вршења овог типа кривичних дела. Поред тога, неопходне су и превентивне оперативне мере у вези са тим. Наиме, власти би требало да предвиде ризик по живот у случајевима дугогодишњег породичног насиља и да предузму адекватне мере, које би од њих могле да се разумно очекују, да се тај ризик отклони или сведе на најмању могућу меру. Те мере би биле и мере покретања кривичног поступка одмах по пријему кривичне пријаве, поготово у случају дугогодишњег породичног насиља, као у конкретном случају. Штавише, у конкретном случају полицијски службеник је подносиоцу саветовао да измени пријаву, која се свела на мањи прекршај, што је касније резултирало убиством њене деце, чиме је прекршен члан 2. Конвенције, а због одсуства делотворног средства за овакве ситуације, утврђена је и повреда члана 13. Конвенције. С обзиром на утврђене повреде Конвенције, Суд се није посебно бавио повредама чл. 6. и 8. Конвенције, које су такође истакнуте у конкретном случају.

И на крају поменућемо кршење члана 14. Конвенције поново кроз случај Опуз против Турске. Наиме, у овој пресуди је констатовано кршење и члана 14, у комбинацији са члановима 2 и 3. Конвенције. Суд се у овом случају бавио родно заснованим насиљем (дискриминацијом жена). У овој пресуди, која се може сматрати преседаном, Турска је осуђена за повреду права на недискриминацију жене која није била заштићена у случају насиља у породици. Наиме, доказано је да је жена, жртва насиља, различито третирана у остваривању или уживању својих права што није било објективно и разумно оправдано чиме је учињена дискриминација на основу пола.⁵²

Судије су на крају рекле да "Слабости државе у заштити жена од насиља у породици крше право на једнакост, чак и ако ти недостаци нису били намерни". Заштита по члану 14. не функционише самостално, већ као додатак другим материјалним правима у Конвенцији. Његова сврха је да појединце заштити од дискриминације у уживању других, самосталних, права зајемчених одредбама Конвенције. У пракси Суда најчешће су одлуке о повреди овог права у комбинацији са правима из чл. 8 или 6. Конвенције.

Закључна разматрања

Европски суд за људска права заступа становиште да држава није дужна само да обезбеди одговарајући правни оквир за борбу против насиља у породици већ да треба да осигура његово ефективно спровођење и да међународна пракса снажно сугерише да кривично гоњење учинилаца насиља у породици треба да се врши ако постоји довољно доказа и када жртва насиља повуче кривичну пријаву или одустане од ове.

⁵⁰ З. Поњавић, 2012, *op. cit.*, стр. 159.

⁵¹ Предмет Контрова против Словачке, Апликација бр. 7510/04, Пресуда од 31. јула 2007.

⁵² З. Поњавић, 2012, *op. cit.*, стр. 160.

Дакле, Европски суд за људска права полази од тога да су државе одговорне за неспречавање активности које представљају насиље у породици а догађају се на њеној територији. Он има надлежност да контролише рад државних органа и процењује да ли је држава предузела све мере да би спречила насиље у породици, као и да ли је спроведен одговарајући судски поступак.

У Србији је обезбеђена кривично-правна и породично-правна а индиректно и прекршајно-правна заштита од насиља у породици. Нови Закон о полицији је увео одредбу која се односи на поступање полиције када је пријављено насиље у породици. Ово је први пут у нашем правном систему да законом којим се уређују унутрашњи и полицијски послови да се уопште помиње поступање полиције када је пријављено неко посебно кривично дело или прекршај, у овом случају насиље у породици. Законодавац је вероватно на овај начин желео да нагласи важност сузбијања ове друштвено негативне појаве.⁵³ С обзиром да је овим чланом само декларативно прописано да полиција мора да предузме потребне мере и радње у складу са законом, чијим вршењем се спречава, односно зауставља насиље које за последицу може да има nanoшење телесних повреда или лишење живота мишљења смо да је одлука законодавца да ову одредбу уврсти у закон више политичка него правно оправдана. Наиме, из овог члана се не може видети каква је разлика у поступању полиције када је пријављено насиље у породици у односу на друге случајеве када је пријављено насиље а исто није у кругу породице. Министарство правде је израдило и Преднацрт закона о спречавању насиља у породици као део процедура у доношењу Закона о спречавању насиља у породици.

Међутим, ако анализирамо статистичке податке који се односе на казнену политику судова и као и оне који се односе на рад јавног тужилаштва и полиције доћи ћемо до поражавајућих података. У периоду од 2007 до 2014. године, јавно тужилаштво Србије поступало је по 26.645 кривичних пријава због основане сумње да је извршено кривично дело насиље у породици, при чему је у 14.720 предмета подигло оптужбу, а у 11.925 предмета (45% од укупног броја пријава) донета је одлука о одбачају кривичне пријаве.⁵⁴ У једном истраживању које је извршено на подручју пет јавних тужилаштава (Врање, Краљево, Смедерево, Сомбор, Ваљево) у периоду од 2010. до 2014. године, од укупног броја одбачених кривичних пријава јавно тужилаштво је 26% одбацило након одлагања кривичног гоњења, тј. услед примене опортунитета.⁵⁵ Поступак у 17% случајева, након поднете оптужбе за насиље у породици завршен је без осуђујуће пресуде. Морамо рећи да нам је, у веза са кажњавањем, пажњу привукла релативно висока стопа примене условне осуде. Ова кривична санкција изречена је у 8.182 случаја што чини 67%. У последње три године посматраног периода запазили смо да се број условних осуда повећава. Тако је 2012. године изречено 970, 2013. укупно 977 и 2014. 1.041 условна осуда. Када су у питању изречене кривичне санкције за кривично дело насиље у породици, судови у нашој земљи су, у периоду од 2007. до 2014. године, изrekli 3.110 казни лишења слободe. Од тога највише краткотрајних казни затвора до 6 месеци, 1.996 или 64% од укупног броја казни затвора. Најмање су заступљене казне затвора од 3 године и строжије (укупно 40). Новчана казна изречена је 689 пута, при чему је занимљив тренд смањења изрицања ове казне. За прве три године анализираних периода (2007-

⁵³ Д. Коларић, С. Марковић, Најзначајније правно-политичке поставке новог Закона о полицији, Српска политичка мисао, бр.1, Београд, 2016, стр.185.

⁵⁴ Подаци Републичког завода за статистику Србије

⁵⁵ С. Марковић, 2015а, *op.cit.*, стр. 480.

2009.) изречено 505, а за последње три године анализаног периода (2012-2014.) само 54, односно десет пута мање.

Ако упоредимо ове податке и број пријављених догађаја са елементима насиља у породици који су пријављени полицији можемо доћи до закључка да је тамна бројка учињеног насиља у породици велика. У једном спроведеном истраживању утврђено је да је МУП-а Р. Србије, у првих шест месеци 2015. године, пријављено 12.147 догађаја који се односе на неки облик, односно врсту насиља у породици (на годишњем ниво то би износило око 24.000 пријављених догађаја, што је еквивалентно броју кривичних пријава које јавно тужилаштво узме у обраду за насиље у породици за период од седам година). МУП-а је поднело 2174 кривичне пријаве и 3825 извештаја јавном тужилаштву, као и 1830 прекршајних пријава надлежном прекршајном суду за ремећење јавног реда и мира.⁵⁶ Ови показатељи нам говоре да у Србији мали број пријављених догађаја са елементима насиља у породици буде окончано покретањем кривичног поступка.

Спроведена анализа указује да би *de lege ferenda* требало координирати рад надлежних државних органа и радити на усклађивању судске казнене политике и казнене политике законодавца јер би се у супротном држава Србија у многим предметима могла наћи пред Европским судом за људска права као тужена страна од стране директних и индиректних жртава насиља у породици.

Литература

1. Бановић Б., Турађанин В., Воштинић М., "Насиље у породици – кривичноправни и кривичнопроцесни аспекти", текст у зборнику "Насиље у Србији- узроци, облици, последице и друштвене реакције" (ур. Д. Коларић), Том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 190-201,
2. Бјелајац Ж., Матијашевић, Ј., "Насиље као облик социо-патолошког понашања", Култура полиса, 22/2013, стр. 409-425,
3. Вуковић И., "Насиље у породици као кривично дело-поједини проблеми у примени права", текст у зборнику "Насиље у породици"(ур.С. Панов, М. Јањић-Комар, М. Шкулић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, 128-143,
4. Global status Report on Violence Prevention, World Health Organization, 2014, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/ 10.10.2015.
5. Ђорђевић Ђ., Кривичноправна заштита од насиља у породици, текст у зборнику "Насиље у Србији- узроци, облици, последице и друштвене реакције" (ур.Д. Коларић), Том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 64-75.
6. Игњатовић Ђ., Криминологија, Правни факултет, Београд, 2010,
7. Krug, E.G., et. al, World report on violence and health, World Health Organization, Geneva, 2002,
8. Коларић, Д., Марковић, С., Најзначајније правно-политичке поставке новог Закона о полицији, Српска политичка мисао, бр.1, Београд, 2016, стр.169-197.
9. Лазаревић Лј., Коментар Кривичног законика Србије, Савремена администрација, Београд, 2006,
10. Лукић, М. Јовановић, С., Друго је породица: Насиље у породици-насиље у присуству власти, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001,
11. Марковић, С., Улога полиције у сузбијању насиља у породици у прекршајном поступку, НБП - Журнал за криминологију и право, КПА, Београд, бр.2, 2015,

⁵⁶ Ibid., стр. 459.

12. Марковић, С., Улога полиције у откривању и доказивању насиља у породици, Докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Београду, 2015а,
13. Милошевић Н., "Насиље у породици", текст у зборнику "Насиље у породици" (ур.С. Панов, М. Јањић-Комар, М.Шкулић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 87-108,
14. Поњавић, З., "Одговорност државе за насиље у породици према Конвенцији о људским правима", текст у зборнику "Насиље у породици" (ур. С. Панов, М. Јањић-Комар, М. Шкулић), Правни факултет, Београд, 2012, стр. 146-164,
15. Предмет Опуз против Турске, Апликација бр. 33401/02, Пресуда од 09.06. 2009.
16. Предмет Томашић против Хрватске, Апликација бр. 46598/06, Пресуда од 25.01. 2009.
17. Предмет А. против Уједињеног Краљевства, Апликација бр. 100/1977/884/1096, Пресуда од 03.09. 1998.
18. Предмет S.W. против Уједињеног Краљевства, Апликација бр. 20166/92, Пресуда од 22.11. 1995.
19. Предмет С.Р. против Уједињеног Краљевства, Апликација бр. 20192/92, Пресуда од 22.11.1995.
20. Предмет Силиадин против Француске, Апликација бр. 73316/01, Пресуда од 21. јула 2005.
21. Предмет Е.С. и други против Словачке, Апликација бр. 8227/04, Пресуда од 15. септембра 2009.
22. Предмет А. против Хрватске, Апликација бр.55164/08, Пресуда од 14. октобра 2010.
23. Предмет Контрова против Словачке, Апликација бр. 7510/04, Пресуда од 31. јула 2007.
24. Спасић, Д., Никач, Ж., Појмовни оквир, Родна равноправност и родно засновано насиље - приручник, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2012,
25. Стојановић, З., Кривично право - општи део, Правна књига, Београд, 2015,
26. Стојановић З., Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд, 2012,
27. Стојановић З., Делић Н., Кривично право - посебни део, Београд, 2013,
28. Симић, И., Трешњев, А., Збирка судских одлука из кривичноправне материје, пета књига, Службени гласник, Београд, 2004,
29. Симић, И., Трешњев, А., Збирка судских одлука из кривичноправне материје, седма књига, Службени гласник, Београд, 2006,
30. Ђорђевић Ђ., Кривичноправни аспекти насиља у породици, Правни живот, 9/2007, стр. 55-69,
31. Симић, И., Трешњев, А., Збирка судских одлука из кривичноправне материје, осма књига, Службени гласник, Београд, 2008,
32. Трешњев, А., Збирка судских одлука из кривичноправне материје, девета књига, Службени гласник, Београд, 2013,
33. Шкулић, М., "Насиље у породици: неки проблеми законске инкриминације и судске праксе", текст у зборнику "Насиље у Србији- узроци, облици, последице и друштвене реакције" (ур.Д. Коларић), Том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014б, стр. 34-51.
34. Шкулић М., "Кривично дело насиља у породици", текст у зборнику "Насиље у породици"(ур. С. Панов, М. Јањић-Комар, М. Шкулић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012б, стр. 71-87,